

Wezwanie do wprowadzenia moratorium na adopcję międzynarodową w reakcji na konflikt zbrojny w Ukrainie¹

Adopcja międzynarodowa nie powinna być realizowana w trakcie lub bezpośrednio po sytuacji kryzysowej². **Pozostając w zgodzie z decyzją rządu Ukrainy o zawieszeniu adopcji międzynarodowych³, wzywamy państwa przyjmujące, organy międzynarodowe i organizacje humanitarne do przyjęcia zharmonizowanego podejścia i wprowadzenia moratorium na przysposobienie międzynarodowe dzieci z Ukrainy.**

Zgodnie z powszechnie przyjętą zasadą dotyczącą obowiązków państw wynikających z prawa międzynarodowego, w sytuacjach kryzysowych, takich jak konflikt zbrojny, adopcja nie jest właściwym działaniem wobec dzieci pozbawionych opieki. Dzieci, które zostały rozdzielone z rodzicami w trakcie kryzysu humanitarnego, nie można uznać za osierocone. Do czasu ustalenia, co się stało z jego rodzicami lub innymi bliskimi krewnymi, każde dziecko rozdzielone z opiekunami należy traktować jako posiadające żyjących krewnych bądź opiekunów prawnych, a co za tym idzie – niepotrzebujące adopcji. Należy dokładać wszelkich starań, aby łączyć dzieci z rodzinami, kiedy jest to możliwe i jeśli takie połączenie leży w ich najlepiej pojętym interesie⁴. Odnosi się to również do dzieci, które w momencie eskalacji kryzysu przebywały w placówkach opiekuńczych, w tym dużej liczby dzieci z niepełnosprawnością. Ten pogląd znajduje odzwierciedlenie w polityce UNHCR dotyczącej przysposobienia dzieci uchodźców⁵.

Adopcję międzynarodową można rozważyć tylko wtedy, gdy wszystkie próby odnalezienia rodziny dziecka zakończyły się niepowodzeniem oraz gdy rozważono stabilne rozwiązania krajowe, w tym umieszczenie dziecka w spokrewnionej lub niespokrewnionej rodzinie zastępczej oraz adopcję krajową, zgodnie z zasadą pomocniczości⁶. W sytuacji kryzysowej zagwarantowanie przestrzegania standardów i zabezpieczeń międzynarodowych zgodnie z Konwencją o ochronie dzieci i współpracy w

¹ Niniejsze stanowisko zostało opracowane przy wkładzie podzespołu do spraw opieki działającej w ramach Zespołu Zadaniowego UASC, współprowadzonego przez [Transforming Children's Care Global Collaborative Platform](#).

² Zgodnie z zaleceniami Stałego Biura Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego (HCCH, 16 marca 2022): <https://assets.hcch.net/docs/0f9c08e9-75d0-4497-8ca0-12c595aa6845.pdf>.

³ Stanowisko rządu Ukrainy: <https://www.unicef.org/ukraine/en/stories/help-unaccompanied-child-during-war-in-Ukraine> [dostęp 11 kwietnia 2022], przywołane w stanowisku UNICEF zaktualizowanym 24 marca: <https://www.unicef.org/ukraine/en/stories/help-unaccompanied-child-during-war-in-Ukraine>.

⁴ *Rights of the child: realizing the rights of the child and family reunification*. OHCHR | HRC | 49 sesja regularna Rady Praw Człowieka: rezolucje, decyzje, oświadczenia przewodniczącego - <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/regularsessions/session49/res-dec-stat>.

⁵ UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), UNHCR Policy on Adoption, 22 sierpnia 1995, dokument dostępny na stronie: <https://www.refworld.org/docid/42f9c3714.html> [dostęp: 11 kwietnia 2022].

⁶ Zasada pomocniczości – zgodnie z haską Konwencją o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego – głosi, że „państwa strony Konwencji uznają, że jeśli to możliwe, dziecko powinno się wychowywać w rodzinie naturalnej lub w dalszej rodzinie. Jeżeli nie jest to możliwe lub wykonalne, należy rozważyć inne formy stałej opieki rodzinnej w kraju pochodzenia. Dopiero po starannym rozważeniu rozwiązań krajowych należy wziąć pod uwagę przysposobienie międzynarodowe”. *The Implementation and Operation of the 1993 Hague Intercountry Adoption Convention: Guide to Good Practice* (Bristol, U.K.: Family Law, 2008), s. 29, Hague Conference on Private International Law, assets.hcch.net/docs/bb168262-1696-4e7f-acf3-fbbd85504af6.pdf.

dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, przyjętą w Hadze w 1993 roku, może być bardzo trudne, a nawet niemożliwe. Mimo że Ukraina nie jest stroną tej konwencji, wszystkie kraje przyjmujące powinny stosować jej standardy i zabezpieczenia we współpracy z Ukrainą.

Według światowych statystyk International Social Service (ISS), przekazywanych przez poszczególnych sygnatariuszy Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego (HCCH), w roku 2020 Ukraina była drugim krajem na świecie pod względem liczby przeprowadzonych adopcji zagranicznych⁷. W czasie pokoju adopcję międzynarodową można rozważać tylko w kontekście najlepiej pojętego interesu dziecka oraz z pełnym poszanowaniem praw dziecka. Oznacza to ustalenie, czy dziecko kwalifikuje się do adopcji⁸ oraz czy zostało zapytane o zdanie i dobrze poinformowane stosownie do swoich rozwijających się zdolności i możliwości, czy rozważono i wyczerpano wszystkie dostępne możliwości umieszczenia dziecka w środowisku opiekuńczym w kraju pochodzenia (zgodnie z zasadą pomocniczości), czy potencjalni rodzice adopcyjni są uprawnieni do przysposobienia tego konkretnego dziecka, czy uzyskano zgodę od osób wykonujących czynności prawne w imieniu dziecka – między innymi czy matka udzieliła zgody na adopcję już po urodzeniu dziecka – oraz czy zachowano informacje na temat tożsamości dziecka i jego rodziców. Takie wymogi mogą być szczególnie trudne do spełnienia dla państw takich jak Ukraina, niebędących stroną Konwencji haskiej z 1993 roku.

Konflikt zbrojny sprzyja nasileniu nielegalnych praktyk, po części z powodu załamania skutecznego nadzoru. Dzieci pozbawione opieki są szczególnie narażone na handel ludźmi i wykorzystywanie komercyjne, między innymi na nielegalne praktyki adopcyjne. W trakcie trwającego kryzysu nie można mieć pewności, że zyski komercyjne lub przestępcze, oszustwo, handel dziećmi lub podstęp nie odgrywają żadnej roli w procesie adopcji. W Wytycznych ONZ w sprawie opieki zastępczej nad dziećmi czytamy, że w sytuacjach kryzysowych dzieci nie powinny być wywożone do kraju niebędącego ich stałym miejscem pobytu w celu zapewnienia im opieki zastępczej, chyba że przemawiają za tym ważne przesłanki zdrowotne lub względy bezpieczeństwa. Kiedy dziecko musi zostać przeniesione, powinno przebywać jak najbliżej domu, w towarzystwie rodzica lub opiekuna. Należy też opracować jasny plan powrotu dziecka do domu^{9,10}.

Po przewiezieniu dzieci do sąsiednich krajów należy zastosować odpowiednie metody identyfikacji i rejestracji oraz właściwe formy opieki zastępczej zgodnie z Wytycznymi ONZ w sprawie opieki zastępczej nad dziećmi oraz Konwencją o prawach dziecka¹¹. Konflikt zbrojny nie może służyć jako uzasadnienie dokonywania adopcji międzynarodowych ani lekceważenia bądź obchodzenia prawa międzynarodowego. Odnosi się to również do procedur adopcyjnych zainicjowanych przed rozpoczęciem konfliktu.

⁷ Najnowsze dostępne dane wskazują na 277 przysposobień międzynarodowych przeprowadzonych przez Ukrainę w roku 2020. 2020. International Social Service (grudzień 2021) Monthly Review No. 257.

⁸ Aby ustalić, czy dziecko kwalifikuje się do adopcji (w sensie prawnym), państwa muszą przejść przez prawną procedurę ustalenia, czy dziecko ma rodzinę biologiczną, która chce i może się nim opiekować. Obejmuje to udzielenie rodzinie biologicznej wsparcia w opiece nad dzieckiem, poszukiwanie rodziny i połączenie z nią dziecka, jeśli zostało rozdzielone z opiekunami, oraz zweryfikowanie, kto jest opiekunem prawnym dziecka.

⁹ UN Guidelines for the Alternative Care of Children (2010). <https://digitallibrary.un.org/record/673583?ln=en> (zob. par. 146, 160, 166).

¹⁰ Z pełnym poszanowaniem zasady *non-refoulement* – zakazu deportowania uchodźców do kraju, w którym mogłoby im grozić niebezpieczeństwo.

¹¹ Konwencja o prawach dziecka (art. 20 i 22), Komitet Praw Dziecka, Komentarz ogólny nr 6 (2005) [art. 31 (ii)].

Adnotacje

